

ZIJPER HISTORIE BLADEN

21e JAARGANG, NUMMER 2

HISTORISCHE VERENIGING **DE ZIJPE**

Bestuur

Piet Morsch
Voorzitter
0224 - 571257

Jan Rampen
Secretaris
0224 - 571686

Cees Otter
Penningmeester
0224 - 571889

Joop Nederkoorn
0224 - 571252

Jaap Schuyt
0224 - 561493

Frans Müller
0224 - 591290

Trien Paarlberg
0224 - 561337

Frank van Loo
0224 - 573003

Arie Brak
0224 - 212309

Atie Nierop
0224 - 571260

Redactie

Frank van Loo

Joop Seveke

Piet Morsch

Vera Morsch (eindredactie)

Coördinatie Werkgroepen:

Annemies Schenk-Eriks

Lidmaatschap:

€ 16,- per jaar
Rabo Banknr.: 35.74.32.797
Postbank nr.: 5664254

Adres: Postbus 14
1750 AA Schagerbrug

“Zijper Historie Bladen” is een uitgave
van de *Historische Vereniging „DE ZIJPE”*

Verschijnt 4 x per jaar

21e Jaargang, nr. 2, mei 2003

Losse nummers à € 3.50 verkrijgbaar bij het Zijper Museum,
Schagerweg 97, Schagerbrug (woensdag- en zondagmiddag
13.00 - 17.00 uur) en bij de familie Morsch,
M. Stolpstraat 22, Schagerbrug (0224-571257)

Nieuwe leden kunnen zich opgeven bij Cees Otter, Grote
Sloot 414, Schagerbrug (0224-571889, b.g.g. 0224-571257)

ISSN: 1384-864X

Inhoud

Pagina

Vooraf	2
Extra Attractie: het ‘zomerstalletje’	3
Weet u wie dit is of wie dit zijn?	4
De Kogerbrug (bij Petten)	6
‘Plaatselijk Belang’ ’t Zand (1923-1949)	7
Verdwenen Stolpboerderijen aflevering 2: Burger(vlot)brug en Petten	14
Het paneel van de Vrijheer (1829)	15
Rondje Zijper dijken (wandelaroute, ca. 45 km)	18
Rechtspraak in Petten in de middeleeuwen	22

Omslagillustratie: ‘Ananas’ van de familie Glas (Ruigeweg)
foto: Ed Barendregt

*Kopij dient te worden aangeleverd duidelijk handgeschreven, getypt dan
wel op floppy in Word; indien anderszins wordt aangeboden wijst de redac-
tiecommissie alle verantwoordelijkheid van de hand.*

HISTORISCHE VERENIGING

„De Zijpe”

VOORAF

De excursie

Binnenkort ontvangt u informatie over onze jaarlijkse excursie. Deze zal plaatsvinden op zaterdag 30 augustus a.s. De stad Alkmaar zal op die datum worden bezocht en in samenwerking met en onder begeleiding van gidsen van de historische vereniging Alkmaar worden een stadswandeling en een rondleiding door de Grote Kerk georganiseerd. Noteer nu reeds de datum in uw agenda en schrijf in voor deze interessante dag.

Zijper Museum

Het Zijper Museum kent een groeiend aantal bezoekers. Na de prachtige expositie over de beurtvaart staat sinds geruime tijd de Noord-Hollandse stolp en in het bijzonder de Zijper boerderij centraal in 'ons' unieke museum. Naar verwachting zal het getal van 2000 bezoekers (circa 40 gemiddeld per week verdeeld over 2 dagdelen!!) dit jaar ruim worden overschreden. Veel van de bezoekers komen van ver. Informatie in de pers maar ook als gevolg van mond op mond reclame doet hen de reis naar Zijpe ondernemen.

100 Jaar geleden

Het lag en ligt in de bedoeling dat dit een korte en vaste rubriek gaat worden in onze Zijper Historie Bladen. Mede als gevolg van plaatsgebrek (wat een luxe) ontbreekt ook deze keer een artikel over belangrijke en interessante zaken die plaatsvonden in het voorjaar van het jaar 1903. Toch in het kort een paar opmerkelijke gebeurtenissen. Een eeuw geleden begon Piet Dekker Pzn. een kruidenierswinkeltje en zijn handel in veevoeder in Sint Maartensbrug. Nu, honderd jaar later, is dit bedrijf niet meer weg te denken uit dit dorp. De firma P.

Dekker en Sint Maartensbrug zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Dit eeuwfeest is onlangs gevierd en ter gelegenheid van dit jubileum is een prachtig boek uitgegeven. In de Zijper Courant van 29 januari 1903 werd melding gemaakt dat *'een zeer waardig paar hunne 60-jarige echtvereeniging zou herdenken. Dit paar heeft nimmer rijkdom in aardse goederen gekend, het heeft een zeer groot aantal kinderen te zamen gehad, het heeft steeds in den Belkmerweg in een eenvoudig, doch zindelijk hutje gewoond en een kachel, ondanks dat de wind uit alle richtingen van het kompas hun hutje binnenkwam, nooit de hunne kunnen noemen.'* De foto van dit echtpaar hangt rechts in de hal van het Zijper Museum.

Wie, wat, waar en hoe

In onze vorige aflevering was een foto geplaatst van een bruggetje met schoolkinderen. Diverse reacties kwamen binnen. Ze worden doorgegeven aan de werkgroep die zich bezig houdt met de Niestadt collectie. Het bruggetje zelf lag over de Laansloot te Schagen. Aan de overkant bevond zich de landbouwhuishoudschool. In het laatste grote huis zou vroeger de familie Schoorl hebben gewoond en later veearts Hakkesteegt. Voordat het huishoudschool werd woonde de familie Schmalz daar. De heer Schmalz verkocht kleding aan huis. Het was een zeer charmante en beleefde verkoper. Als hij iets verkocht had was het altijd 'een bon-bonnetje voor mevrouw en een sigaartje voor mijnheer.

.De volgende opgave vindt u hieronder.
Wij zijn benieuwd naar uw reactie.

P. Morsch, voorzitter.

EXTRA ATTRACTIE (bij Expositie 'Wat een pracht...' de Zijper boerderijen in het Zijper Museum):

BEZOEK HET 'ZOMERSTALTJE' van de familie Stoop, Grote sloot 400 in Schagerbrug

Mevrouw Nettie Stoop geeft een korte rondleiding door de zomerstal met gebruiksvoorwerpen en werktuigen van vroeger. Op woensdag en vrijdag van 11-17 uur of na telefonische afspraak (0224-571966). De toegang is gratis, een kopje koffie of thee kost een euro. Deze extra attractie is in samenwerking met het Zijper Museum en de Boerderijenstichting Noord-Holland.

't Staltje: zomerverblijf

In de jaren dertig van de 20e eeuw ging nog vrijwel niemand op vakantie. Wel waren er toen al boeren die een zomerverblijf hadden: het staltje. Daartoe werden de koestal en het achterom (jongvee) omgebouwd, nadat de koeien in mei naar buiten gingen. Eerst werden de stallen 'gerood', de koeschutten, het stalhout, de groep en het hooischot grondig schoongeschoord. Dan kwamen er een tafel, de nodige stoelen, een kast en wat leuke spulletjes. De hele zomer door konden de boer en zijn knecht(s) bij de boerin op het staltje koffie drinken en eten. Ook werd er het vuur gestookt voor de zuivelbereiding. Bovendien hoefde met een zomerstaltje de echte woonkamer niet gebruikt te worden, wat de boerin een hoop werk scheelde. In de herfst werd het staltje weer opgebroken, om plaats te maken voor de koeien.

SCHONE STAARTEN: de koestallen van november tot mei

De schone, lege stallen werden in de herfst weer bevolkt door de koeien. Ze stonden in een rij, twee aan twee naast elkaar. Met een touw om hun hoorns vast aan het houten schot. De staarten van de koeien werden opgebonden met een koord, dat in de zolder vastgekramd was. Zo konden de staarten niet in de groep hangen. Af en toe werden de koestaarten gewassen in een emmer met zeepsop en uitgeplozen tot een mooie pluim.

De koeien hoorden zowat bij het gezin van de boer. Hun snuiven, zuchten, kreunen enzovoort gaven een veilige en aparte sfeer onder het hoge dak van de stolp. Voordat de boer naar bed ging, maakte hij een rondje door de stal, het zogenoemde veebestellen. Het stro waar de koeien op lagen werd nog eens opgeschud en als er soms eentje niet in de groep gescheten had werd dat met een schraper weggehaald. Had een koe soms toch 's nachts in haar eigen vuil gelegen, dan werd de smerige bil 's morgens schoongemaakt. De koeien werden ook geborsteld, zodat de losse haren, vet en vuil van hun lijf gerost werden. Lekker dat ze dat vonden. Doodstil staand ondergingen ze de hele behandeling en ze glommen weer tegen je op.

[tekst: familie Stoop, bewerking dr L.F. van Loo]

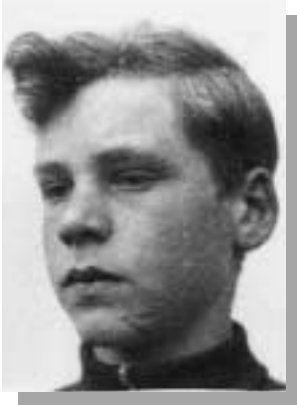
Weet u wie dit is of wie dit zijn?

Hieronder treft u een 25-tal pasfoto's aan. Ze zijn in het bezit van Het Zijper Museum. Het grote probleem is echter: er zijn geen namen bekend. Ziet u één of meer bekenden, geef dit svp aan ons door.

De pasfoto's komen uit een oude koffer. In deze koffer bevonden zich allerlei papieren van de

voormalige 'ondergrondse'. Het zijn dus vermoedelijk pasfoto's van identiteitspapieren. De inhoud van de koffer is zoveel mogelijk gerubriceerd en wij zouden het graag zo compleet mogelijk willen maken.

Mocht u iets weten belt u dan even met Piet Klant: 0226 381250.

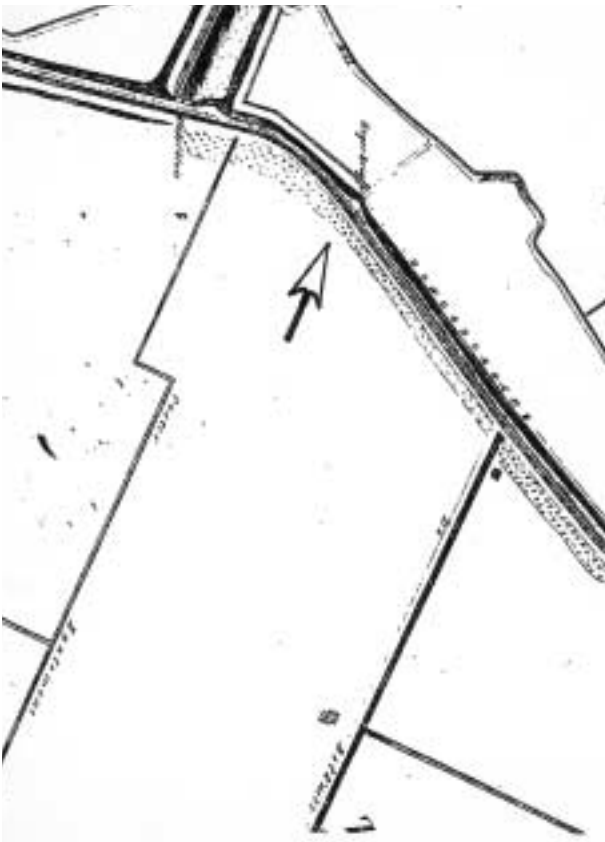
DE KOGERBRUG

P.T. Klant

Het staat me bij, dat ik in het verleden toch wel eens wat tegengekomen ben over de Kogerbrug, ik heb daar geen acht op geslagen. Het was mij niet bekend dat er bij Petten ook een Kogerbrug geweest zou zijn. Ik plaatste de Kogerbrug altijd ergens in de Langedijk. Een kopie van een kaart uit 1839 van de Harger- en Pettemerpolder hielp me uit de droom. Ook bij Petten is een Kogerbrug geweest!

Waar lag de Kogerbrug?

Als we vanaf de Harger Molen richting Slapersluis gaan, komen we bij de boerenbedoeïning van de familie Modder. Vanaf dit punt gaat de weg met een scherpe bocht naar rechts, langs de Hondsbosse Vaart richting de Slapersluis. De weg vanaf Modder tot de Slapersluis was destijds een onverhard pad. Praktisch onbegaanbaar dus! Op dit punt liep de weg echter niet naar rechts, maar via een brug, de Kogerbrug, over de Hondsbosse Vaart. Waar deze weg in uitmondde is mij nog niet bekend. Het zou niet verwonderlijk zijn als de weg aansloot op de weg in de Zijpe langs de Schoorlse Zeedijk. Deze weg liep van de Belkmerweg tot de Slapersluis aan de noordzijde van de Schoorlse Zeedijk tussen de dijk en de noordelijk van deze weg lopende, met riet begroeide slenk.

Kaartfragment uit 1839 met aanvullingen uit 1788.

Interessante brief

In het Regionaal Archief te Alkmaar vond ik de volgende brief. Deze brengt, naast nog vele raadsels, toch wel enig licht in de duisternis. Ik citeer:

Aan

Dijkgraaf en hoogheemraden van den Hons Bossche en Duine tot Petten geeft met verschuldigden eerbiet te kennen als brugwachter aan De Koger Brug dat ik ongeveer 20 achtereenvolgende jaren bovengenoemden brug heeft bedint tegen een jaarlijks traktement van vijftig gulden dat ik de eerste 7 jare van 1872 tot 1879 altijt tuis moest blijven om de brug bij doorgaande vaartuige te openne aangezien er toen veel scheepvaart was en daardoor niet in staat was wat bij te verdienen dog ik was tevreden en hoopte dat het mij leven lang zoww dure tegen een tractement van 50 gulden te behoude maar nu ik vernomen hep alsdat de brug weg gaat en een grentweg gemaakt zal worden van de bestaande polderweg na de Slapersluis zoo verzoek ik om een klijne tegemoetkoming als jaarlijkse gratificatie te mogen ontvangen als belooning voor het drukke tijdvak 1872 tot 79 ook wil ik de weg wel in onderhoud van werk hebbe aangezien die gelde niet kan missen om in mijn onderhoud te kunne voorzien terwijl ik nog een gezin mijner naaste bloedverwanten ten mijnne laste hep. Twelk doende enz.

Kogerbrug gemeente Petten 22 April 1892

Jan Bakker

Wat kunnen we uit de brief opmaken?

Jan Bakker kon, hoewel het taalkundig niet optimaal was, toch schriftelijk zijn verzoek aan de heemraden uitleggen.

Hij spreekt over *de eerste 7 jare van 1872 tot 1879*.

Waren dit de eerste jaren van zijn betrekking of was de brug in 1872 gebouwd?

Hij schrijft ook dat hij *altijt tuis moest blijven om de brug bij doorgaande vaartuige te openne*. Dit houdt in dat het een draai- of ophaalbrug geweest moet zijn. En waarom was er juist in deze periode zo'n drukte in de Hondsbosse Vaart?

Hiermee ontstaat onmiddellijk de vraag hoe sloot deze weg dan aan op de hoge dijk?

Of kunnen we niet spreken over 'een weg', zoals wij die kennen? Hij spreekt van *de bestaande polderweg na de Slapersluis*. Dit weggetje is dus duidelijk van mindere kwaliteit dan de weg tot de Kogerbrug.

Of was er over de Slapersluis toen nog geen brug?

Tenslotte sluit hij af met *Petten 22 April 1892*.

Dus in dit jaar zal de brug gesloopt zijn en een begaanbare weg zijn aangelegd naar de Slapersluis.

Wat ben ik begonnen!! Een aantal vragen nog zonder antwoord. Ik kan het echter niet laten om deze geschiedkundig prachtige dingen te vermelden. Er komt beslist nog antwoord op een deel van de vragen. Ik zal u natuurlijk op de hoogte houden.

‘PLAATSELIJK BELANG’ ’t Zand (1923-1949)

K. Olieman

Kanaal Stolpen/Kolhorn

Om het katholieke verenigingsleven te bevorderen en te stimuleren was door het bisdom Haarlem in 1904 de ‘Katholieke Sociale Actie’ (K.S.A.), met het hoofdkantoor in Leiden, opgericht. De voorzitter van de afdeling K.S.A. te ’t Zand, W.E.J. Doedens bracht in een vergadering van deze organisatie, in december 1922, het provinciale plan om een kanaal tussen De Stolpen en Kolhorn te laten graven ter sprake. Volgens het plan zou dat kanaal ergens tussen ’t Zand en De Stolpen uitkomen in het Noord-Hollands Kanaal. Als de monding van dit kanaal nu eens in ’t Zand zou komen en er gebruik zou worden

Verklaring van de straatnamen

In de gemeente Zijpe, evenals in veel andere plattelandsgemeenten, werden de wijken in de verschillende dorpen met een letter aangeduid. In ’t Zand hadden de huizen aan de westzijde van het Noord-Hollands Kanaal voor hun huisnummer de letter K staan. Aan de oostzijde van het kanaal werden de huizen aangeduid met de letter I + een huisnummer. De letteraanduiding voor een wijk is in Zijpe in de jaren zestig van de twintigste eeuw afgeschaft.

De vroeger in de volksmond genoemde Heerengracht heet tegenwoordig Kanaalkade (noord).

De Martelaarsgracht is nu Kanaalkade (zuid).

De vroegere Kikkersteeg is nu Irenestraat.

De huidige Kanaalkade werd ook wel aangeduid als ‘drollenpad’! Deze benaming kwam voort uit het grote aantal paardenvijgen dat door de jaagpaarden (paarden die de zeilschepen trokken van Amsterdam naar Den Helder, of omgekeerd) werd achtergelaten.

De weg vanaf de vlotbrug tot aan De Jonge Prins was De Buurt, voorbij De Jonge Prins noemde men de weg al Keinsmerweg. De Ballast was een strook grond langs de Kanaalkade (zuid).

Nu staan er woonhuizen genummerd 2 t/m 11. Deze grond was eigendom van het Rijk (Domeinen) en werd door Rijkswaterstaat gebruikt als opslagterrein.

De Keinsmerweg. Foto Zijper Museum.

gemaakt van de reeds bestaande Egalementsloot, zou dit kostenbesparend werken. Tevens zou dit een bevordering van de plaatselijke welstand kunnen betekenen. Het gehele comité (naast de voorzitter bestaande uit de heren W. de Wit Azn., Adr. Kager, N. Filmer en A.F. Meyer) ging akkoord met het idee van de voorzitter. In de verdere besprekingen werd bepaald dat getracht moest worden om zo mogelijk een wijziging van het bestaande kanaalplan te bewerkstelligen. Het sprak echter vanzelf dat die actie niet kon worden gevoerd door de K.S.A. omdat het hier een zaak van algemeen belang betrof. Teneinde echter een aanzet tot de zaak te geven werd besloten om aan enkele burgers, van wie kon worden verwacht dat zij in die geest zouden willen meewerken, te vragen om met elkaar tijdens een vergadering daarover eens van gedachten te wisselen.

Andere zaken

Men wilde er blijkbaar vaart achter zetten, want al op 21 december 1922 kwamen de volgende personen bijeen: Dr. E.E. Oterdoom, K. Zeeman Cz., W. de Wit Azn., H. Konijn, L. v.d. Oord, P. Polderman, A. Kraan, W.E.J. Doedens, Adr. Kager, G. Blaauw, K. Zwart, C.J. de Wit, L. Schilder Lzn., H. Doorn, L. Schilder Jbzn., N. Filmer en A. Meyer.

Op deze vergadering werden het kanaalplan en nog enkele andere zaken besproken. Een voorlopig bestuur werd gekozen, onder voorzitterschap van huisarts Dr. E.E. Oterdoom. Op donderdag 4 januari 1923 kwam dit bestuur bijeen. Op voorstel van de voorzitter werd besloten om na te gaan in hoeverre het hier in het verleden eenmaal opgerichte ‘Algemeen Belang’ nog bestond, want “zoo deze nog zoude bestaan, dan was men uit piëteit verplicht haar in deze te erkennen. Geen der aanwezigen kon daaromtrent enige opheldering geven”. Daarop werd besloten door te gaan met het oprichten van een vereniging ‘Plaatselijk Belang’ te ’t Zand. Nog vele andere zaken kwamen ter sprake, zoals onder meer straat, tram, waterleiding, elektrificatie en dergelijke, maar deze onderwerpen werden “alsnog als te ontijdig terzijde gelegd”.

Neutrale Vereniging

Een week later werd er door het voorlopige bestuur weer vergaderd. Uit de notulen blijkt dat de heer Doedens aan de orde stelde de houding en het standpunt:

“dat de Katholieken behooren in te nemen inzake het oprichten van een vereeniging als boven bedoeld. Hij wijst op den plicht welke op de Katholieke rust in het vereenigingsleven, voornamelijk den plicht van gehoorzaamheid aan het hoogste Kerkelijke gezag, waarbij het verboden is aan Katholieken om persoonlijk en stoffelijk neutrale vereenigingen te steunen. Hij acht het daarom gewenscht, met genoemde punten bij de samenstelling van een reglement rekening te houden.”

De aanwezigen waren het met de heer Doedens eens. Afsproken werd dat de heren K. Zeeman en Adr. Kager een conceptreglement zouden samenstellen. De heer Doedens stelde eveneens dat:

“zoo noodig en voorzichtigheidshalve het reglement, na vaststelling door het bestuur, ter goedkeuring zal worden voorgelegd aan het Centraal Bureau voor de K.S.A. te Leiden om daarna de goedkeuring te verkrijgen van dit instituut, opdat alle moeilijkheden uit den weg worden geruimd.”

De kosten voor de goedkeuring “wenscht de heer Doedens zelf te dragen”. Voorzitter Oterdoom was van mening dat de kosten dienden te worden verhaald “op de te constitueren vereeniging”. Na enige discussie werd het voorstel van Doedens aangenomen.

Plaatselijk Belang

De eerste algemene vergadering werd gehouden op donderdag 8 februari 1923 “des avonds ten 7 uur, ten huize van G.A. de Wit te 't Zand”. Alle gezinshoofden hadden een oproep ontvangen om te komen tot oprichting van een “Vereeniging Plaatselijk Belang, welke vereeniging zich uitsluitend ten doel stelt het behartigen der plaatselijke stoffelijke en economische belangen”.

De heer A.F. Meyer had de oproep zelf bezorgd bij alle gezinshoofden in de wijken I en K. Deze algemene vergadering werd bijgewoond door 36 personen en met algemene stemmen kon de vereeniging worden opgericht. Na enkele wijzigingen werd eveneens het reglement goedgekeurd.

Begroting verbetering Rijksweg

In het notulenboek van ‘Plaatselijk Belang’ is onder meer te lezen dat het met het onderhoud van de wegen matig tot slecht was gesteld. Met name de

Rijksweg langs het Noord-Hollands kanaal werd regelmatig ter sprake gebracht. Op verzoek van het bestuur had de heer Doedens een begroting gemaakt voor het verbeteren van de Rijksweg in de dorpskom. Hij kwam tot het volgende:

Eerste Plan

700 meter goot	f	1.400,00
700 meter bazaltine tegel	f	2.800,00
700 meter keerplank	f	350,00
7 putten 175 meter riool	f	800,00
Toezicht	f	374,50

Totaal f 5.725,50

Tweede Plan

“Als voren doch gedekt met grint in plaats van bazaltine tegels f 3.210,00.

Beide plannen werden uitvoerig besproken. De heer Meyer was van mening dat de belastingbetalende burgers recht hadden op een behoorlijke verkeersweg. De voorzitter vond dat onderzocht moest worden of de burgers bereid zouden zijn om een geldelijke bijdrage te leveren ten behoeve van het opknappen van de Rijksweg. Als dat zo zou zijn dan zou men sterker staan tegenover de desbetreffende autoriteiten. Besloten werd om op korte termijn een vergadering te beleggen met de aanwonenden. Ook de andere bewoners van wijk K zouden worden uitgenodigd, evenals de raadsleden Hooij en Schilder. Voorts nam men het besluit om aan de bewoners van de wijken I en K een bijdrage te vragen voor de verbetering van de Rijksweg. De bestuursleden zouden met lijsten alle bewoners bezoeken. De wijkverdeling was als volgt:

De Kanaalkade – noordzijde (de zogenoemde Herengracht). Foto Zijper Museum.

De noordwestkant van het kanaal:
P. Polderman en K. Zeeman
 De zuidwestkant van het kanaal:
J.A. de Wit en K. Zeeman
 Heerengracht en wat ten noorden
 van het Egalement ligt:
A.F. Meyer en K. Zeeman
 De zogenoemde Buurt en Martelaarsgracht:
W.E.J. Doedens en K. Zeeman
 De buitenwijken:
 voorzitter *Dr. E.E. Oterdoom en K. Zeeman.*

worden gestaakt. Niet moest worden onderschat wat inmiddels was bereikt, maar het moment was aangekomen om aan het gemeentebestuur over te laten om het opgezette plan van 'Plaatselijk Belang' ten uitvoer te brengen. In de volgende bestuursvergadering van 11 november 1924 werd verslag gedaan over het bezoek aan de raadsleden in verband met het verzoekschrift inzake de verbetering van de berm aan de westzijde van het Noord-Hollands kanaal. De heer Doedens was nogal tevreden over de door hem afgelegde bezoeken en verwachtte vooral medewerking

Langs het Noord-Hollands kanaal westzijde voor het N.H. Koffiehuys (richting Den Helder). Foto Zijper Museum.

Notulenboek

Op de vergadering van 31 mei 1923 vertelde de voorzitter dat de burgemeester hem had aangeraden om verzoeken tot de raad te zenden om verbetering van de Rijksweg alsmede verbetering van het kanaalplan te bewerkstelligen.

Uit de notulen van 'Plaatselijk Belang' (Bestuursvergadering van 5 maart 1924) bleek dat enkele bewoners van de zogenoemde Heerengracht zelfstandig een actie waren begonnen ter verbetering van de weg vanaf het postkantoor tot aan het huis van de heer H. Over. De heer Over was namelijk van mening dat 'Plaatselijk Belang' hun gedeelte van de weg verwaarloosde. Tot dan toe was voor wegenverbetering f 448,50 opgehaald + f 81,00 aan contributie.

Toen het bestuur op 17 juli 1924 weer vergaderde bij G.A. de Wit (Café De Jonge Prins) zei voorzitter Oterdoom dat kon worden geconstateerd dat hun acties inzake het wegvraagstuk gevoeglijk konden-

van de heren Raat, Doorn en Kapitein. Over de heer Appel was hij minder tevreden, want die was van mening dat de bewoners de kosten van de verbetering zelf dienden te dragen. Ook de voorzitter was content. Hij verwachtte medewerking van de raadsleden Van der Sluis, Nannis, Hooij en Hoogland. Alleen van Hoogland was hij minder zeker.

Op de bestuursvergaderingen in 1925 werd regelmatig het besproeien van de wegen besproken. De tegenstanders vonden de aanschaf van sproeiwagens te duur en het gebruik ervan te gevaarlijk. De voorstanders waren van mening dat het stuiven van de onverharde wegen zoveel mogelijk diende te worden voorkomen. Vooralsnog gebeurde er, volgens de notulen, echter niets.

Windhoos

Op de bestuursvergadering van 13 augustus 1925 werd besloten dat er in 't Zand, evenals in de gehele

gemeente, zou worden gecollecteerd voor de getroffen gezinnen na de windhoos in de Gelderse plaats Borculo. Of de intekenlijsten zullen twee kolommen staan zodat er tevens kan worden ingetekend voor een bijdrage aan het zilveren huwelijksfeest van koningin Wilhelmina en prins Hendrik. "De inzameling der gelden in 't Zand zal geschieden door meisjes." Benoemd werden de dames: Jannie Blaauw, Marie van der Oord, Anna de Leeuw, Gree de Wit Pd., Dieuw Mosk, Guurtje de Wit Cd., Dina Schilder Ld., Cor Schrieken, Maria Strooper Pd., Rika Meijer, Betje Zomerdijk en Trien Zeeman. In de wijken I (ten oosten van het Noord-Hollands kanaal) en K (ten westen van het kanaal) werd voor Borculo f 338,25 opgehaald. In totaal brachten de Zijpenaren f 1.452,75 bijeen. Voor het zilveren huwelijksfeest van H.M. de Koningin werd in 't Zand f 74,15 gegeven. Totaal in Zijpe f 234,75.

Openbaar Vervoer

In de bestuursvergadering van 4 mei 1925 zei de heer W.E.J. Doedens "Dat het hem gewenscht voorkomt thans in bespreking te brengen het isolement waarin 't Zand en omgeving verkeert, en zou willen dat getracht werd hierin verbetering te verkrijgen". Er werd contact gezocht met de gemeenten Callantsoog, Dirkhorn, Den Helder en het gemeentebestuur van Zijpe. Op de vergadering van 14 september 1925 kwam de heer Verduin van autobusonderneming Deutekom uit Schagen iets vertellen over de mogelijkheden. De route Schagen-'t Zand-Callantsoog bedraagt 30 km. Berekend naar 25 cent per km was "vereischt eene opbrengst van f 7,50 en dit bedrag", zegt spreker, "zou moeten worden gegarandeerd". De ondernemers K. Paarlberg, L. v.d. Linden, C. Johannes en A. de Wit Czn. werd gevraagd om een begroting voor een te onderhouden busdienst in te dienen. Een jaar later werd door het bestuur, na een toelichting van de heer De Wit, een garantstelling besproken. Hiervoor zou een jaarlijkse subsidie worden aangevraagd en wel als volgt: bij de gemeente Zijpe f 100,00, gemeente Schagen f 100,00, gemeente Den Helder f 400,00, gemeente Callantsoog f 100,00, de Polder Zijpe f 300,00; Plaatselijk Belang 't Zand zou het eerste jaar eveneens f 100,00 beschikbaar stellen. De gemeentebesturen van Den Helder en Callantsoog lieten al spoedig weten dat er geen subsidie werd verleend. Of de overige aangeschrevenen hebben gereageerd staat niet in de notulen vermeld.

Op 23 februari 1928 deelde voorzitter Oterdoom mee dat er op 3 maart a.s. een autobusdienst Alkmaar-Den Helder v.v. zou worden geopend. Dit zou tot gevolg hebben dat 't Zand uit haar isolement zou worden verlost. De heer Blaauw was zelfs van mening dat de autobusdienst van Maatschappij 'Holland' in 't Zand welvaart zou brengen. Bestuurslid

Zeeman vond het een huldiging waard. In onderling overleg werd besloten dat de eerste bus met enige feestelijkheden diende te worden verwelkomd door:

1. alle huizen te laten vlaggen;
2. een welkomstwoord te richten tot de directie;
3. een krans te hechten aan de eerste bus die door het dorp reed;
4. tegenwoordigheid van alle bestuursleden van Plaatselijk Belang bij de opening;
5. B & W uit te nodigen om bij de opening aanwezig te zijn;
6. het nemen van foto's om het feit vast te leggen.

Op 28 februari was er weer een bestuursvergadering. Het programma bij de aankomst van de eerste autobus voor de dienst Alkmaar-Den Helder v.v. werd als volgt vastgesteld:

"De directie der N.V. alsmede andere genodigden bij Schrieken (nu Chinees restaurant) thee en andere ververschingen aan te bieden. Een krans aan te bieden bij de opening. Om ongeveer 11 uur zal de bus aan 't Zand arriveren en is het gewenscht dat het geheele bestuur van Plaatselijk Belang dan aanwezig zal zijn. Van het bestuur zullen mee naar Den Helder gaan de Voorzitter en de Secretaris. Ook Burgemeester en Wethouders van Zijpe zullen meegaan naar Den Helder. Te Den Helder zal de directie een lunch aanbieden."

Hectograaf

Mei 1925. Voorzitter Dr. Oterdoom stelde dat hij de secretaris had gemachtigd om een hectografeerdoos aan te schaffen. Deze doos zou f 7,50 kosten. Nu was echter gebleken dat deze kosten f 15,00 zouden bedragen. En "gezien de verbeterde constructie en het gewenschte van aanschaffing stelt hij voor dat Plaatselijk Belang de kosten voor de helft zal dragen terwijl de andere helft komt voor rekening van de secretaris zelf. Deze zal dan de Hectograaf mogen gebruiken voor zijn privé". De heren Zeeman en Blaauw zouden zich er evenwel best mee kunnen verenigen wanneer Plaatselijk Belang het volle bedrag betaalde. "Hiermee gaan allen accoord en werd alzoo besloten."

Groenteveiling

"Eenige jaren terug is het oprichten van een groenteveiling ter hand genomen die toen niet tot stand kwam wegens regeeringsmaatregelen door het in beslag nemen der veldproducten", aldus de heer Blaauw in de rondvraag van de bestuursvergadering van 13 augustus 1925.

In de hierop volgende discussie kwam naar voren dat men van mening was dat de groenteveiling te Den Helder goed functioneerde en dat het oprichten van nog een veiling op zo'n korte afstand niet verstandig was. Wel wilde men onderzoeken of het mogelijk zou zijn om te komen tot het oprichten van een proeftuin in 't Zand.

Proeftuin

De Rijkstuinbouwconsulent voor Noord-Holland de heer Hazeloop werd uitgenodigd om in een bestuursvergadering zijn mening te geven inzake het oprichten van een proeftuin.

De voorlopige begroting zag er als volgt uit:

Investing

Aankoop 2 ha grond	f	5.500,00
Warenhuiskas met 1000 ramen	f	5.500,00
Prepareren grond + elzenhaag	f	1.000,00
Platglas (bakken)	f	800,00
Gereedschap + emballage	f	500,00
Vrachtauto	f	1.600,00
Zaaizaad	f	200,00
Bedrijfskapitaal	f	1.000,00
Schuur, enz.	f	2.000,00
Totaal	f	18.100,00

Voorlopige Exploitatierkening:

Inkomsten:

Van 1200 ramen (platglas) ¼ ha	f	4.200,00
Van de andere grond ¾ ha	f	3.300,00
Totaal	f	7.500,00

Uitgaven:

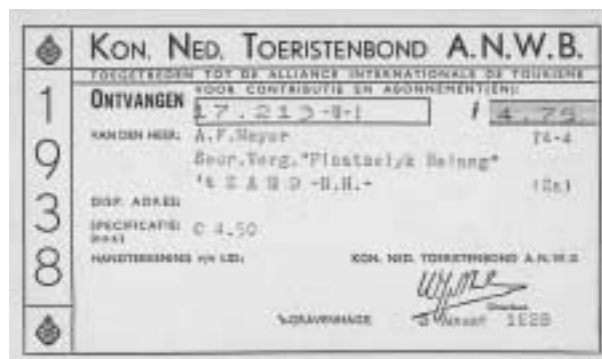
Jaarloon tuinbaas	f	1.560,00
Vaste knecht	f	2.300,00
Losse knecht	f	600,00
Bemesting	f	750,00
Onderhoud, vracht, materiaal en zaaizaad	f	1.000,00
Belasting	f	50,00
Rente voor opgenomen geld	f	900,00
Onvoorzien	f	340,00
Totaal	f	7.500,00

Tot commissieleden om het proeftuinproject verder uit te werken werden benoemd de heren A. Kager, C. de Leeuw, L. Schilder, A. Zomerdijk en C. Muntjewerf.

De commissie zegde toe te proberen het benodigde stichtingskapitaal ad f 20.000,00 bijeen te krijgen, hetzij via aandelen hetzij een lening.

Na het presenteren van deze cijfers zei de heer Zeeman dat men groente moest aanbieden wanneer een ander die niet heeft. De heer Elzer was van "de wenschelijkheid wel overtuigd maar vond de opzet te groot". De heer Ranzijn zou eerst liever eens wat jongelui naar een tuinbouwschool zien gaan om het vak te leren. De voorzitter stelde echter dat door de landbouwlessen van meester Kager die kennis hier in 't Zand wel aanwezig was. Voorts waren er enkele heren die de opzet te groot vonden. "Laat men eerst maar eens met de helft beginnen."

Op woensdag 23 maart 1927 bracht de commissie tot oprichting van een proeftuin verslag uit. Hieruit bleek dat er met heel veel moeite door een aantal personen een toezegging van f 700,00 was verkregen. Dit resultaat was dus erg teleurstellend. Tevens was de commissie tot de conclusie gekomen dat bij de agrariërs een en ander niet leefde. Na woorden van

dank aan de commissieleden besloot het bestuur van Plaatselijk Belang om geen tijd meer te besteden aan het proeftuinproject.

Watersnood 1926

Op initiatief van de Edellachtbare heer De Moor (burgemeester van Zijpe) werd in de gemeente een comité gevormd tot inzameling van gelden en artikelen in natura waarin voor 't Zand zitting hadden de Zeereerwaarde Heer Pastoor, meester Kager en voorzitter Oterdoom. De voorzitter stelde voor om evenals bij de ramp (windhoos) in Borculo het bestuur van Plaatselijk Belang wederom als plaatselijk comité te doen fungeren en dezelfde collectrices te vragen. Dit werd door de aanwezigen goedgevonden. De collecte voor de gedupeerde gezinnen in het door wateroverlast getroffen Limburgse stroomgebied van de Maas, met name het plaatsje Horn en omgeving, bracht in de wijken I en K f 313,35 op. In Zijpe werd in totaal f 2.186,00 opgehaald. Eveneens werd een aantal kledingstukken toegezegd dan wel opgehaald.

Winterweer

In januari/februari 1926 winterde het behoorlijk en de wegen waren vaak moeilijk begaanbaar door gladheid. Secretaris Meijer stelde in de bestuursvergadering van 1 februari dit probleem aan de orde. Volgens hem diende er zand te worden gestrooid en hem was bekend dat een aantal boeren uit de omgeving dit zand gratis zou willen bezorgen. De heer Doedens was van mening dat "het strooien van zand wel enige moeilijkheid zal opleveren daar zulks dan dient te geschieden 's morgens tusschen 6 en 7 uur". De heer De Wit zou daarom deze taak willen overdragen aan het bestuur der ijsclub. Afsproken werd tot het bestuur der ijsclub een adres te richten. In de notulen van een bestuursvergadering, ruim een jaar later, is te lezen dat het bestuur van Plaatselijk Belang het bestuur van de ijsclub bedankte voor haar goede werk bij de gladheidbestrijding.

Wijkverpleegster

In februari 1926 vroeg het bestuur van K.S.A. aan het bestuur van Plaatselijk Belang om een "adres aan B & W van Zijpe te richten om subsidie te verkrijgen voor het onderhoud van de auto van wijkverpleegster Mejuffrouw Meurs". Aangezien dit een algemeen belang betrof voldeed het bestuur gaarne aan dit verzoek.

De nieuwe tijd

De heer Doedens stelde in de rondvraag van een bestuursvergadering in 1928 voor om aan de Pastoor een schrijven te zenden en hem te verzoeken de torenklok de nieuwe of zomertijd te laten wijzen. De heer Meijer meende dat dit onderwerp niet bij Plaatselijk Belang thuishoorde daar de vereniging bestond uit boeren en burgers uit de wijken I en K en gezien er verschillende landbouwers tegen een actie in die geest zouden zijn.

Diverse heren waren van mening dat dit gevaar slechts denkbeeldig was en dat lang niet alle boeren tegen de nieuwe dan wel zomertijd waren. Voorstel Doedens aangenomen.

Op een bestuursvergadering in 1933 kwam aan de orde "dat het wenschelijk zou zijn als het huis van de rijksveldwachter aangesloten werd op het telefoonnet". De kosten zouden ongeveer f 24,00 per jaar bedragen. Door de voorzitter was deze aangelegenheid ter bevoegde plaats al enkele malen eerder ter sprake gebracht maar tot nog toe zonder succes. De voorzitter zou raadslid De Wit willen opdragen dit punt in een raadszitting aan de orde te stellen.

Boomplantdag

Enkele bestuursleden hadden in juni 1933 vernomen dat er plannen bestonden om in verband met de verbetering van de Rijksweg de bomen aan de westzijde van de Rijksweg (voor de huizen) te kappen. Het bestuur van Plaatselijk Belang was hier fel tegen. Er zou contact worden gezocht met de bevoegde in-

stanties om dit te voorkomen. De suggestie werd gedaan te komen tot het planten van bomen.

"De kas van Plaatselijk Belang is goed gevuld, we zouden hier wel wat aan kunnen betalen. Laten we een boomplantdag in het leven roepen. Een mooie plaats om bomen te planten en een parkje aan te leggen in de Ballast" (Kanaalkade zuid).

In 1935 nam voorzitter Oterdoom, in verband met zijn vertrek, afscheid van Plaatselijk Belang.

Hij werd opgevolgd door dokter J.J. Boerma, die ook zijn huisartsenpraktijk zou overnemen.

Uitgaansdag

Op voorstel van de voorzitter zou worden onderzocht of de mogelijkheid bestond om een uitgaansdag voor ouden van dagen te organiseren.

De voorzitter vroeg "of zulks tot de compartentie van Plaatselijk Belang kan behoren of dat hiervoor een ander lichaam is aan te wijzen". Besloten werd om per advertentie een oproep te plaatsen en daardoor te zien of er voldoende belangstelling zou bestaan. Ook de bestuursleden zouden in hun omgeving er achter zien te komen hoe de burgerij en ouden van dagen hierover dachten.

Afscheid burgemeester

In april 1935 werd secretaris A.F. Meijer afgevaardigd naar een vergadering in Schagerbrug om het afscheid van burgemeester De Moor voor te bereiden. De heer Meijer kreeg vrij mandaat in dien verstande dat het bedrag der deelname in de kosten

De Kanaalkade – zuidzijde (de zogenoemde kazerne). Foto Zijper Museum.

niet meer zou mogen bedragen dan f 10,00". De afgevaardigde van Plaatselijk Belang zou tevens voorstellen de te benoemen commissie permanent te verklaren voor de installatie van de nieuwe burgemeester.

Rijwielpad

Over de aanleg van een fietspad langs de Rijksweg werd voor het eerst gesproken in een bestuursvergadering van Plaatselijk Belang op 15 november 1935. Bestuurslid Blaauw zei dat hij van verschillende bewoners had gehoord dat zij bezwaren hadden tegen de aanleg van een fietspad langs hun huizen. Een goed alternatief zou zijn om het pad voor de bomen op de Rijksweg te plannen. Waarnemend voorzitter Doedens zei dat dit weer gevaar zou opleveren voor het bereiken van de benzinepompen bij Zwart en Johannes, want men zou dan met de auto over het fietspad moeten rijden. Bovendien lag over de Egelement bij café Schrieken een vaste brug en dit zou goed uitkomen bij de aanleg van een fietspad langs de huizenkant. Verder werd de suggestie gedaan om het fietspad achter de bomen langs het kanaal te projecteren. Na een bespreking met burgemeester Breebaart zei de waarnemend voorzitter dat hij het met de burgemeester eens was dat getracht moest worden om twee fietspaden te krijgen, één langs de huizenkant en één achter de bomenrij langs het kanaal. In oktober 1935 was er een buitengewone algemene ledenvergadering waarbij 35 personen aanwezig waren. Op deze vergadering bleek dat er een rijwielpad plus een voetpad langs de huizen aan de Rijksweg zou worden aangelegd, wanneer alle aanwonenden bereid zouden zijn om het stukje grond voor hun pand af te staan. Van de 35 belangstellenden stemden er 27 voor, 5 tegen en 3 blanco. Na nog enige toelichting stemden ook de tegenstemmers voor, alleen de heer Koopman bleef tegen. Na een schriftelijk verzoek van Plaatselijk Belang zei de ANWB toe een onderzoek te willen verrichten naar de wenselijkheid van een fietspad.

Richtingwijzers

Vanaf het begin werd er in de bestuurs- en algemene vergaderingen op aangedrongen om de ANWB te verzoeken in het dorp enkele richtingwijzers te plaatsen. Met name in de periode voordat het kanaal en de weg Stolpen/Kolhorn zouden worden gerealiseerd, kwam het regelmatig voor dat automobilisten die richting Wieringermeer of Schagen wilden gaan verkeerden in 't Zand. Hierdoor was er onnodig veel verkeer op de Martelaars- en Heerengracht. Ook in de Kikkersteeg kwam dat verkeer tot de ontdekking dat zij op die manier niet op de plaats van bestemming zou komen. Men verlangde dus richtingborden bij N.V. Hollandia en bij café De Jonge Prins. De ANWB antwoordde dat er erg veel aanvragen waren en dat men in 't Zand nog enige tijd diende te wachten.

Straatnamen

In 1947 werd een nieuw bestuur gekozen. Van het oude werden herkozen voorzitter J.J. Boerma en secretaris A.F. Meijer. De overleden W.E.J. Doedens werd opgevolgd door zijn zoon G. Doedens. Voorts J.A. de Wit, Kl. Zwart en C. de Leeuw. Op voorstel van De Leeuw besloot men aan het gemeentebestuur te vragen om naast de bestaande aanduiding Wijk I ook enkele straatnamen aan de oostzijde van het Noord-Hollands kanaal in te voeren. Het voorstel was om de Buurt Keinsmerweg, Martelaars- en Heerengracht nu Kanaalkade te noemen en de Kikkersteeg in de toekomst Irenestraat.

Laatste vergadering

Van de jaren 1940 t/m 1946 zijn er geen notulen. Waarschijnlijk is er toen in verband met de Tweede Wereldoorlog niet vergaderd. Op woensdag 25 juni 1947 werd in café Beeldman (nu Chinees restaurant) weer een bestuursvergadering belegd. De heer D. den Brasem deed verslag van een ledenverkiezing. Er hadden zich 188 personen als lid opgegeven. Het bestuur besloot om voor de eerstvolgende algemene ledenvergadering huis aan huis een convocatie te bezorgen met vermelding van de te behandelen punten voorzien van advies. Het Notulenboek was nog lang niet vol, maar met dit verslag stopt alle informatie. Het Notulenboek eindigt met het verslag van de bestuursvergadering van 25 juni 1947. In het kasboek van penningmeester K. Zeeman staan als laatste de financiële gegevens van 1940 vermeld. In het uit zeventien artikelen bestaande reglement uit 1923 staat op de laatste bladzijde, duidelijk met andere inkt geschreven, Artikel 18 luidende: Het verenigingsjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december. Aldus gewijzigd vastgesteld in de ledenvergadering gehouden den 2e februari 1949. Het bestuur: huisarts J.F.W.G. Verheul voorzitter, Kl. Zwart vice-voorzitter, A.F. Meijer secretaris, J.A. de Wit penningmeester, C. de Leeuw, G. Doedens, A. Th. Popma en G.L. Verschoor.

Tot slot

De aanleiding tot oprichting van Plaatselijk Belang was het plan tot het graven van het Provinciale Kanaal Stolpen-Kolhorn. Opvallend is dat er in de verslagen van alle vergaderingen in het 25-jarig bestaan van Plaatselijk Belang na de eerste bijeenkomst niets meer over het kanaalplan wordt vermeld. Het Provinciale Kanaal Stolpen-Kolhorn werd gegraven in de jaren 1933-1936.

Enkele memorabele jaartallen

Vóór 1923 Vereniging Algemeen Belang?
1923 Oprichting Plaatselijk Belang
1925 Aanschaf Hectografendoos
(voorganger van het kopieerapparaat)
1937 Openstelling weg Stolpen-Kolhorn
(minder verkeer door 't Zand)
1938 Plaatselijk Belang wordt lid van de ANWB
1947 Laatste genotuleerde bestuursvergadering
1949 Wijziging reglement Plaatselijk Belang
1994 Oprichting Dorpsraad.

STOLPBOERDERIJEN DIE VERBRAND OF GESLOOPT ZIJN EN NIET MEER ALS ZODANIG HERBOUWD

Aflevering 2: Burger(vlot)brug en Petten.

Jan de Boer (met hulp van W. Bouwes te Burgervlotbrug en P.T. Klant te Petten)

Grote Sloot 146 Verbrand op 21.2.1953; ervoor in de plaats kwam een boerderij zonder stolpdak. Bewoner toen fam. A. Schenk en nu fam. J. Schenk.

Grote Sloot 138 Verbrand in juni 1981; ervoor in de plaats kwam een woning met stal. Bewoners toen en nu fam. Verduin.

Grote Sloot 110 Verbrand op 26.7.1958; ervoor in de plaats kwam een woning met veestal. Bewoner toen G. Appel. Bewoner nu fam. Van Schie.

Grote Sloot 76 Gesloopt in 1967 en ervoor teruggebouwd een woning. Als stolp was dit een kruidenierswinkel van Jan de Groot. Voor de sloop woonde hier de fam. Borst (loonbedrijf). Bewoner nu fam. H.F. de With.

Grote Sloot 56 Gesloopt in 1973 en ervoor in de plaats een bankgebouw teruggebouwd. Was oorspronkelijk een smederij met als laatste bewoner het autoschadebedrijf van de fam. Schaap. Het bankgebouw is verbouwd tot woning van de heer Schoone.

Grote Sloot 26 Gesloopt ongeveer 1992 en ervoor in de plaats een woning teruggebouwd. Voorheen woonde hier de fam. Besteman. Bewoner nu fam. R.A. Pach.

Grote Sloot 29 Verbrand op 4.8.1968; ervoor in de plaats teruggebouwd een woning met veestal. Bewoners toen fam. Zomerdijk. Bewoner nu mevrouw Van der Heijden.

Rijksweg Hoek Rijksweg – Pettemerweg; oude stolp is verbrand door brandbommen in 1942-43 en niet meer opgebouwd. Laatste bewoner fam. Rijs.

Pettemerweg 13 Verbrand op 27.1.1948. Bewoners toen fam. Mink. Veel later is hiervoor een woning teruggebouwd. Bewoner nu de heer Valk.

Pettemerweg 4 Verbrand in 1926 en herbouwd; na gedeeltelijk te zijn verbrand zijn de restanten van deze boerderij gesloopt in 1977. Er is een nieuwe accommodatie teruggebouwd voor de camping 'De Viersprong', nu 'De Watersnip'. Laatste veehouder de heer H. Jimmink.

Parallelweg 5 Gesloopt in 1978 om later het fietspad en de Parallelweg te verbeteren. Er is niets voor teruggebouwd. Laatste bewoners fam. G. Schoorl.

Molenweg 4 Gesloopt in 1969 en ervoor teruggebouwd een woning. Bewoner nu fam. Filarski. Laatste veehouder op deze boerderij was fam. Dapper.

Belkmerweg Verbrand boerderij 'Schaapsploder' op 31.8.1945; een kleine veestal teruggebouwd. Bewoner toen fam. L. de Boer en later is voor de fam. Vries een woning bijgebouwd. Nu is alles gesloopt voor natuurgebied de Abtskolk.

Belkmerweg 30 Verbrand op 3.1.1964. Ervoor teruggebouwd een woning. Bewoner toen fam. J. Hoogland. Bewoner nu fam. H. Hoogland. Rond 1900 was deze stolp een kaasboerderij met de naam Trio.

Petten In het Corfwater stond een kleine stolp bewoond door de families De Moel en Jan Eriks. Deze stolp is gesloopt in 1942 op last van de Duitse bezetters.

Petten In het oude dorp Petten is de stolp waarin de families Nottelman en Sjerps woonden in 1941 verbrand.

Petten Eveneens in het dorp van de fam. Eriks met als laatste bewoner Maarten Breed gesloopt door de Duitsers in 1942.

Petten Aan het einde van de Noorder Hazedwardsdijk stond het stolpje van de fam. Glas. Deze stolp is gesloopt in 1938.

Petten Op de dijk iets ten noorden van de camping 'De Watersnip' stond de stolp van de fam. Fijma. Deze is ook gesloopt op last van de Duitse bezetters.

Dit overzicht werd samengesteld op 18 april 2003.

Foto van omstreeks 1932. Stolpje op de hoek Rijksweg-Pettemerweg; deze stolp is verbrand nadat er brandbommen op werden gegooid. De ket van de fam. Rijs kwam hierbij om in de vlammen.

HET PANEEL VAN DE VRIJHEER

Vondst in de voormalige kerk van Petten

L.F. (Frank) van Loo

Inleiding

In de voormalige hervormde kerk van Petten, op het Plein 1945, zijn onlangs een beschilderd paneel en een bordje met tekst gevonden. De kerk verloor een aantal jaren geleden zijn functie en werd door het kerkbestuur 'afgestoten' aan de gemeente. Het wordt een multi-functioneel centrum en diende daartoe ontruimd te worden. Zo ook het zoldertje en daar werden paneel en bordje aangetroffen. De familie Tas (de heer Tas is bestuurslid) ontfermde zich erover en schakelde het Zijper Museum in. Jan Rampen en ik gingen kijken in de Bergeendstraat. Paneel en bord zijn afkomstig uit het oude gemeentehuisje.

Foto A. Tas.

Het bordje

Op het houten bordje staat de volgende tekst:

Mr. Clemens Sandenberg Matthiessen

En Maria Elisabeth C(oster)

Vrijheer en Vrijvrouwe der hoge en vrije

Heerlijkheid Petten en Nolmerban

Het paneel

Het niet meer geheel volledige paneel bevat een schildering, zo te zien een (of twee) familiewapen(s).

In ieder geval dat van Sandenberg Matthiessen,

gezien de sterke overeenkomst met het wapen op

de steen naast de voormalige kerk van Petten

(zie afbeelding). Op de achterkant van het paneel staat P.N. Scholten Jz (of Jr) Ano 1829.

In de muur tussen de nieuwe Nederlands-Hervormde kerk en de witte klokkentoren werd deze historische steen, afkomstig uit de gevel van het oude Pettemer gemeentehuis, aangebracht. Onder het opvallende familiewapen staat de tekst: Mr. C. Sandenberg Matthiessen, vrijheer van Petten en Nolmerban, ridder der Militaire Willemsorde en der Orde van de Nederl. Leeuw. Register in de Regtbank te Alkmaar'. Foto: George Stoekenbroek.

Mevrouw Juliette van Seters van het Stedelijk Museum Alkmaar denkt dat het waarschijnlijk gaat om Petrus Nicolaas Scholten, geboren 19 juli 1805 te Den Haag en overleden op 28 juli 1863 te Amsterdam. Hij staat te boek als logementhouder en amateurschilder van landschappen en stilleven; leerling van G. P. Westenberg. Mevrouw Van Seters adviseerde ons om de Rijksdienst voor Kunsthistorische Documentatie in Den Haag in te schakelen voor nadere informatie. Aldus geschiedde en de heer W. Rappard, specialist 19e eeuw, werd om hulp gevraagd.

De heer van Petten en Nolmerban, mr Clemens Sandenbergh Matthiessen (1801-1854); hij kocht de heerlijkheid in 1829; naar een lithografie. Uit: Petten, stiefkind van de Zee.

Mr. Clemens

Mr Clemens Sandenbergh Matthiessen is waarschijnlijk de laatste vrijheer van Petten en Nolmerban vanaf 1829. Hij was op 4 februari 1801 geboren aan de Kaap de Goede Hoop in Zuid-Afrika en trouwde na een studie rechten op 7 september 1825 in Amsterdam met Maria Elisabeth Coster. Maria was de dochter en het twaalfde kind van Haro Joachim Coster en Maria Margaretha von Weismantel. Haro Coster was een zeer welgestelde koopman, die bij zijn dood een fortuin van zes miljoen gulden naliet.

Mr Clemens was aanvankelijk advocaat in Amsterdam, maar werd al snel benoemd tot rechter in de arrondissementsrechtbank van Alkmaar. Daar woonde hij in 1827 een huis aan de zuidzijde van de Langestraat, met vrouw, drie kinderen en “een complete hofhouding”, die bestond uit een koetsier, een palfrenier, een huisknecht, een kamenier, drie keukenmeiden en een meid. Hij was lid van de gemeenteraad van Alkmaar, dijkgraaf van het Geestmerambacht, hoofdingeland van de Zijpe en Hazepolder (van 1831 tot 1853 – toen hij bedankte) en van de Heerhugowaard. Hoofdingeland werd je toen alleen als je een aanzienlijk grondbezit in de betreffende polder had. In de Zijpe bezat hij de boerderij ‘Ceres’; voorts had hij een jachtgebied en een jachthuis te Egmond-Binnen. Op 16 januari 1829 kocht Sandenbergh Matthiessen op de veiling van de bezittingen van Jhr. Nanning van Foreest de hoge en vrije heerlijkheid Petten en Nolmerban. Mr Clemens was ook lid van Provinciale Staten en dat waren toen alleen zeer welgestelde lieden. Vanaf 1836 was hij lid van Gedeputeerde Staten. Hij was ridder der Militaire Willemsorde 4e klasse en (later) ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw.

In 1836 verhuisden Mr. Clemens en zijn gezin van Alkmaar naar Haarlem, waar hij op 6 november 1854 overleed. [bron: W. Siewertsen, Petten en de opstand van de Belgen in 1830, in: P. Glas, L.F. van Loo, e.a. (red.), Petten stiefkind van de zee, Schoorl 1989, p. 96]

Ceres (nu: Grote sloot 410, Schagerbrug)

Tussen 1632 en 1664 verrees langs de Grootte sloot een boerderij in de kleine k van de polder D. In 1818 kocht de zeekapitein Jan de Vries uit Schagen deze boerenplaats met 20 morgen land voor zesduizend gulden. Hij noemde hem Ceres, naar een van de Surinamevaarders waar hij in 1802/03 op voer. De ander was de Surinaamse Vriend, die naam gaf hij aan zijn andere boerderij (nu Grote sloot 400). Op 27 december 1827 kocht landman Klaas Moleenaar uit Barsingerhorn de Cereshoeve (met inmiddels “27 bunders en 59 roeden 200 wei als zaadland” voor 7.140 gulden) in opdracht van “den Heer Mr. Clemens Sandenbergh Matthiessen, lid der Regtbank van Eerste Aanleg in het Arrondissement Alkmaar en in de stad Alkmaar woonachtig”.

[bron: P. Dekker, Oude boerderijen..., p.114 en 248/249]

De heerlijkheid Petten (en Nolmerban)

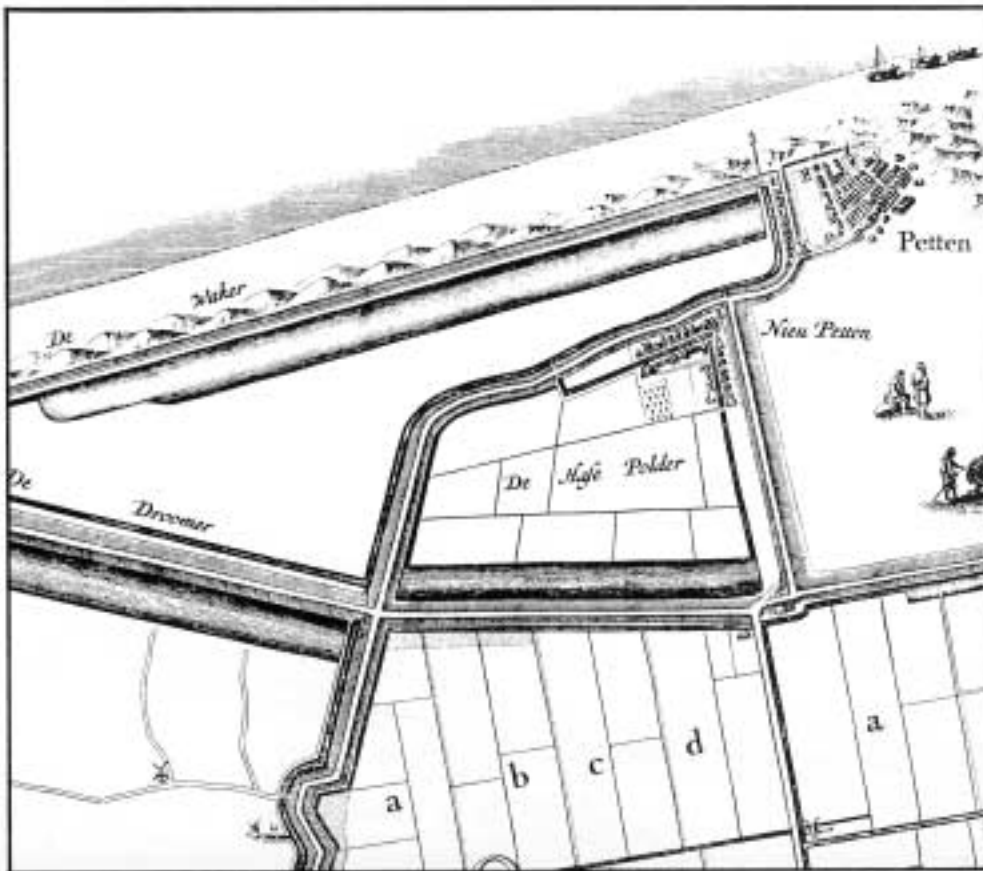
Vanaf ongeveer 1250 begonnen de Hollandse graven dorpsgebieden in leen uit te geven aan hun getrouwen zoals de heren van Haarlem, Brederode, Wassenaar en Egmond. Zo ontstonden de ‘heerlijkheden’, waarvan er sommige, zoals Petten, door de verwerving van de zogenoemde hoge jurisdictie tot een autonoom gebied werden, vergelijkbaar met de steden. Petten was al kort na 1300 in handen van de heren van Egmond. In 1317 gaf heer Wouter van Egmond het ‘schoutambacht van Petten ende van de Zijpe’ in erflaan aan Claes Jansz. van Petten. De Zijpe was toen nog een min of meer verlande binnenzee, een soort sluffer. Het ambacht Petten omvatte alleen het Noordambacht (benaming vanaf 1421), het Zuidambacht of Nolmerban behoorde niet tot de goederen van Egmond. Het viel rechtstreeks onder de grafelijkheid en vormde tot 1401 één geheel met Groet (en waarschijnlijk ook met Kamp). In 1421 kwam het wel aan Egmond en vanaf 1458 werden schout en schepenen van ‘Groede’ met het toezicht erop belast. Pas in 1570 werden het Noord- en Zuidambacht verenigd.

In 1607 decreeteerde het Hof van Holland tot verkoop van de heerlijkheid Petten na aandrang van schuldeisers van de erven Lamoraal-van Egmond. Graaf Lamoraal liet op 5 juni 1568 op de Grote markt van Brussel het leven. Vanaf 1607 kwam de heerlijkheid Petten en Nolmerban regelmatig door verkoop in andere handen.

De kleine Hazepolder viel half onder de Zijpe, maar behoorde “als Nieuw Petten kerkelijk en hoogrechtelijk tot de heerlijkheid Petten en Nolmerban”. Dat werd in 1745 (of daarvoor?) beslist; het was één van de conflictpunten met de in 1597 definitief ingerichte nieuwe Zijpe en Hazepolder.

[zie voorts: F.D. Zeiler, De heerlijkheid Petten en Nolmerban, in: P. Glas, L.F. van Loo e.a. (red.), Petten stiefkind van de zee, Schoorl 1989, p. 10-18, i.h.b. vanaf p. 16; het voorgaande is hierop gebaseerd].

Zeiler besluit zijn genoemde bijdrage aldus: “De Bataafse grondwet van 1798 (liever: staatsregeling, LFvL) had een eind gemaakt aan het leenstelsel en de heerlijke rechten in hun volle omvang.

Fragment van de kaart van Zoutman met daarop de situatie in en om Petten omstreeks 1650.

En al duurde het nog geruime tijd voor de nieuwe vorm van lokaal bestuur, de gemeente, zijn definitieve plaats had verkregen – ook voor de bewoners van het Noordambacht van Petten en van Nolmerban brak een nieuwe periode in de geschiedenis aan”. En net in die periode werd Sandenbergh Matthiessen de laatste vrijheer ervan.

Het gemeentewezen

Pas vanaf 1798 wordt in ons land gesproken van gemeenten; het vroegere verschil tussen de steden (veel autonomie en invloed) en het platteland verviel in principe. Maar alles moest zich nog uitkristalliseren en eerst in 1851 kwam de gemeentewet tot stand. Van belang in dit verband is het reglement van 1825. Dat bepaalde dat raadsleden van plattelandsgemeenten, zoals Petten, voortaan voor een periode van zes jaar benoemd werden door de Provinciale Staten. In heerlijkheden mocht de eigenaar daarvan voor de benoeming van de raadsleden een voordracht van twee personen aan de Staten zenden. Vanaf 1851 werden de raadsleden gekozen door de meer gegoede manlijke volwassen inwoners van een gemeente, werden de raadsvergaderingen openbaar en kregen de gemeenten voldoende bevoegdheden.

[bron: P. Sikkes en A. Zadel, Beknopt leerboek voor het gemeenterecht, Alphen aan den Rijn 1946, p.1-8.]

Petten en de Opstand der Belgen in 1830

Na de Franse tijd waren Nederland en België verenigd onder koning Willem I. Maar eind augustus 1830 kwamen de Belgen daar tegen in opstand. Dat leidde er toe dat leger en vloot in Noord-Nederland veel mensen nodig hadden. Ook uit Petten, maar daar waren weinig liefhebbers, onder meer vanwege de behoeften van hun gezinnen. Petten was toen niet bepaald rijk. Maar Sandenbergh Matthiessen, de vrijheer, deed een oproep aan de Pettemers om “dienst te water” te nemen. Hij zou de vrijwilligers betalen en zorgen voor hun achterblijvende gezinsleden. Dat leid-

de er toe dat op 6 december 1830 zeventien Pettemers in dienst kwamen bij de Marine als vrijwillig matroos. Hun gage bedroeg 15 gulden per maand. In januari 1831 werden ze bij de 2e divisie voor Den Briel op kanonneerboot nr. 27 geplaatst. Maar al vrij snel lagen de meeste van deze Pettemers in het hospitaal van Den Briel. Waarschijnlijk was er aan boord een besmettelijke ziekte uitgebroken. Adriaan van der Vlies stierf in dat hospitaal op 25 januari 1831. In juni 1833 vroeg Sandenbergh Matthiessen of de Pettemer vrijwilligers, waarvan hij de gezinnen nog steeds onderhield, ontslagen mochten worden. Dat gebeurde uiteindelijk pas in augustus 1834. Deze mannen waren dus maar liefst drie jaar en zes maanden van huis geweest. De vrijheer bereidde hen een groots welkomsteest. [zie voor een verslag daarvan:

W. Siewertsen, Petten en de opstand van de Belgen in 1830, in: P. Glas, L.F. van Loo e.a. (red.), Petten stiefkind van de zee, p.96-101.]

Onderzoek

Het paneel van de vrijheer is door de heer ir A. Tas gefotografeerd en de foto is voor nader onderzoek naar de Rijksdienst voor Kunsthistorische Documentatie (W. Rappard) in Den Haag gestuurd. De heer Rappard bevestigde de informatie van mevrouw Van Seters.

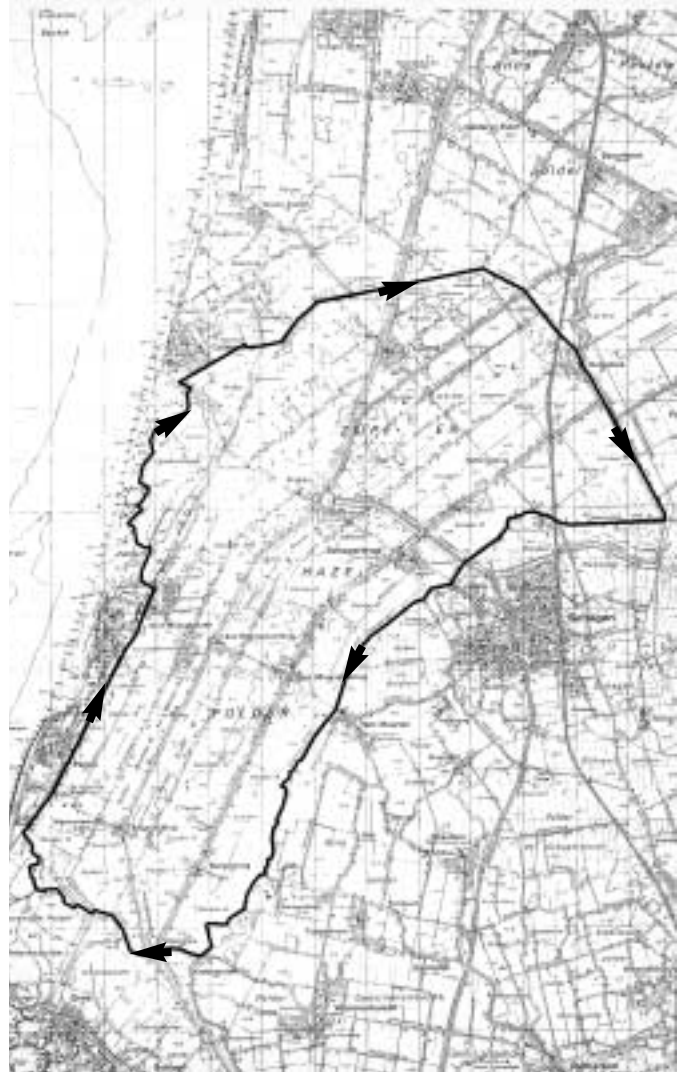
Rondje Zijper dijken (wandelroute, ca. 45 km)

Dirk Smit

Na al een tijdje met het idee (geïnspireerd door het boekje *Het (Westfriese) Omringdijkpad van Frank van Loo*) te hebben rondgelopen, moest het er deze vakantie (augustus 2002) van komen: om de Zijper lopen over de dijken die eromheen liggen. De stoute schoenen aangetrokken hebbende, start ik om 7 uur 's morgens ten noorden van 't Zand op de Zijperdijk bij de Kolksluis. Aan de rechterkant het in ontwikkeling zijnde nieuwe industrieterrein van 't Zand, ook Kolksluis genaamd. Links ligt de Anna Paulownapolder. Op de dijk kom ik geregeld de pas op-nieuw rood geschilderde paaltjes van het waterschap tegen. Na het industrieterrein zie ik aan de rechterkant de waarschijnlijk laatste nog in de weide lopende koeien van 't Zand. Kort daarna aan de rechterkant het land dat is aangekocht door Het Noordhollands Landschap, gelegen achter de eendenkooi. Dan krijg je het land van de Mosselwiel dat pas geleden ook is aangekocht door Het Noordhollands Landschap. Het staat gedeeltelijk onder water en is een eldorado voor watervogels en ook lepelaars lepelen er hun voedsel op.

Een (roodgeschilderd) paaltje van het waterschap. Foto Dirk Smit 2002.

De wandeling van Dirk.

Komende bij de spookhoek maakt de dijk een hoek van ongeveer 45 graden naar rechts, dan doemt het viaduct over de Anna Paulownaweg op. Dit viaduct werd al voor de tweede wereldoorlog aangelegd, de Anna Paulownaweg werd echter pas in 1974 voor het verkeer geopend.

Als het nodig mocht zijn kan de waterkerende functie van de dijk met schotten doorgetrokken worden. De benodigde materialen daarvoor liggen opgeslagen in een schuurtje onder aan de dijk. Aan de linkerkant van de dijk, dus aan de Anna Paulowna kant, staan enkele huisjes, onzichtbaar vanaf de Zijperkant. Doorlopend kom ik bij de spoorwegovergang, hier heet de dijk Zijperdijk en de weg er langs heet Noorderweg, wel een beetje verwarrend voor iemand die de huisjes zoekt.

Oudesluis

Na de spoorwegovergang ligt de weg op de dijk, dat loopt een stuk makkelijker en minder nat. Aangekomen in Oudesluis maakt de dijk weer een hoek van ongeveer 45 graden naar rechts. Hier passeer ik de vroegere zeesluis. Nu is het gewoon een bezienswaardigheid en omdat er nu een waterdoorgang onder de dijk door is aangelegd is de functie nog minder geworden. Voorbij Oudesluis gaat bij de kruising met de Grote Sloot de weg verder naast de dijk zodat ik weer door het gras moet lopen, dat op dit tijdstip nog erg nat is. Aan de linkerkant ligt hier de uitgestrekte Wieringerwaard, aan de rechterkant de groene Zijperpolder. Voor mij uit lopen de schapen die de dijk bijhouden, hier heet de dijk nu Slikkerdijk. Aangekomen bij de Westfrieschedijk ga ik rechtsaf. Links ligt het Schager wad met zijn rietvelden en aan de rechterkant staat de boerderij Hoop en Vlijt. Het wemelt hier van de zwaluwen die bezig zijn hun maaltijd aan vliegen te verschalken.

De Keins/Schagerbrug

Verder lopend over dit monument met zijn scherpe bochten kom ik bij de Keins. Hier wip ik even binnen in het kapelletje en ontmoet mevrouw Praat die bezig is met het bijhouden van het kapelletje, iets wat ze al 42 jaar doet. Het is een klein rustpuntje voor velen, getuige de vele bloemen die hier in vazen staan. Mijn weg vervolgens passeer ik een wiel (Keinsmerwiel), een stille getuige van een dijkdoorbraak in vroeger tijden. Aangekomen bij de provincialeweg Stolpen-Schagen ga ik rechtsaf richting Schagerbrug. De brug bij Schagerbrug is ook onderdeel van de bescherming tegen het water, mocht het nodig zijn. Ook hier kan een constructie aangebracht worden als waterkering. Na de brug volg ik de Groote sloot en ga linksaf de Schagerweg op tot aan de oude dijk (Lagedijk).

*De Westfrieze Zeedijk tussen Eenigenburg en Krabbendam.
Foto Dirk Smit 2002.

Hier ga ik rechtsaf de dijk op, aan de linkerkant doemt de Burghornerpolder op. Twee hazen begeleiden mij gedurende 2 seconden, dan moet ik ze laten gaan. Rechts heel veel mais. Hier heet de dijk Nieuwedijk.

Even opsteken bij een ex collega

Op ongeveer 1 km voor St. Maarten staat aan de rechterkant een betonnen grenspaal met daarop de tekst Schager en Niedorper Kogge. Bij St. Maarten heet de dijk nu Westfrieze Zeedijk en kronkelt zich een weg door het landschap. Het loopt hier lekker, hoog en droog boven het landschap. Wel wat warm maar altijd beter dan regen. Onderweg kom ik langs het huis van een ex-collega, daar even opgestoken en dan weer verder. Het begint dan een beetje te dreigen, boven Warmenhuizen en verder. Er hangen zelfs een paar windhozen in de lucht. Links ligt het bosje met daarin de resten van het slot Nuwendoorn. De lucht begint steeds meer te dreigen maar het blijft gelukkig nog droog. Aangekomen bij Krabbendam sla ik rechtsaf, hier heet de dijk nu Oude Schoorlse Zeedijk. Het is nu nog maar een klein stukje naar Zijpersluis waar ik de vorige avond de auto heb neergezet. Daar aangekomen met een voldaan gevoel in de auto gestapt en op weg naar huis. Dag 1 zit erop.

De tweede dag

Met de auto weer naar Zijpersluis gereden, maar nu natuurlijk aan de andere kant van het kanaal. Daar aangekomen start ik bij het gedenkteken (om de mannen te gedenken die daar aan het eind van de Tweede Wereldoorlog zijn gefusileerd). Mijn weg vervolg ik over wat daar ook Oude Schoorlse Zeedijk heet. Met links de Hargervart passeer ik heel veel daar liggende plezierbootjes. Ik heb plastic zakken om mijn schoenen getrokken want het gras is hier erg lang en nat. Bij de tweede brug die ik passeer is ook een waterkering aangebracht, door middel van twee deuren, zoals bij een sluis. Op de ingemetselde tekststenen staat:

*Gebouwd onder het dijkgraafschap van
Mr. Ir. A. Kluppel
T. van Asperen Generale Opziener-
C.I. Bollee Onderopziener
Eerste steen gelegd door K.v. Asperen
Den 1^e mei 1849.*

*1872 Herbouwd en verwijd onder het
dijkgraafschap van Jhr. Mr. C. van Foreest
Door Den Generale opzichter C. J. Bollee*

*1881 Hoogheemraad Noordhollands
Noorderkwartier
Oude Schoorlse Zeedijk*

Dan kom ik aan bij de Abtskolk, een prachtig stukje natuur met links en rechts van de dijk veel vogels. Voor de oorlog was dit een vuilstortterrein maar daar is nu niets meer van te zien. De dijk aflopende kom ik uit bij de weg van Petten naar Camperduin, die overgestoken ga ik rechtsaf. Links ligt Petten en ik

laat het dorp ook links liggen en vervolg mijn weg over de dijk. De plastic zakken om mijn schoenen raken nu al aardig versleten en de dijk is al aardig opgedroogd, dus de zakken doe ik maar af en stop ze inclusief schapenstront in mijn zak.

Bij de tennisvelden de weg overgestoken kom ik nu voor het eerst in de duinen. Links ligt het Pettemerbos met zijn duinmeertje waar we vroeger altijd zwommen. Dan komt links het ECN-terrein met zijn stalen koepel in beeld, tegenwoordig weer veel in het nieuws. Daar moet ik een stuk verder over het fietspad, rechts op het land is er volop activiteit van de bollenkwekers.

Bij St. Maartenszee ga ik bij camping De Lepelaar het terrein op en vervolg mijn weg aan de achterzijde van de camping. Dit is de scheiding met het Zwanewater met zijn twee duinmeren; vroeger was het particulier bezit, sinds de jaren zeventig is het terrein van Natuurmonumenten. De camping heeft een hoog tentgehalte van een bepaald merk. Na de camping achter mij gelaten te hebben, kom ik in een voor mij redelijk bekend duingebied.

Stolperweg/kinderjaren

Als kind wonende aan de Stolperweg hebben we hier heel wat tijd doorgebracht, zonder last te hebben van hekken en prikkeldraad. Wel kregen we regelmatig de jachttopziensers achter ons aan. Tussen het duin en de weg is een aantal jaren geleden een plastic scherm ingegraven, dit om verdroging van het Zwanewater tegen te gaan. Aangekomen bij de Stolperweg maak ik een foto vanaf het duin en denk aan de foto die ik 23 jaar eerder vanaf dezelfde plek heb genomen. Er zijn aardig wat verschillen zoals u ziet (pag. 20). Bij de enige jaren geleden verlegde kluft aangekomen, steek ik over en vervolg mijn weg over de dan smalle duinenrij. Links het bosje waar tot voor een paar jaar geleden het huis van de heer P. Vel stond. Hij heeft bij zijn overlijden zijn bezittingen vermaakt aan goede doelen en het land is nu vogeltjesland; het huis en de schuren zijn gesloopt en is weer natuur geworden. Rechts bollenland en aan de linkerkant de weg die ooit deel uitmaakte van de Atlantikwall. In deze duinenrij zaten vroeger ook nog bunkers, maar die zijn een aantal jaren geleden gesloopt omdat ze de waterwerende functie van het duin konden verzwakken. Dan kom ik bij de camping van de NCC. Vroeger heette de camping De Klomp, een aantal bunkers doet hier nog dienst als opslag.

De camping voorbijlopend kom ik bij het gedeelte waar de duinenrij overgaat in de Zijperdijk. Dit is een apart gezicht, van door de natuur gevormd naar het strakke door mensenhanden gevormde dijklichaam. Links ligt Hoeve Noorwegen, deze hoeve ligt aan wat op oude kaarten aangeduid wordt als Abbestederweg. Nu ligt de Abbestederweg een stuk westelijker. Hier maakt de dijk een bocht naar links en dan weer naar rechts. Aangekomen bij de kruising met de Groteweg steek ik over en kom op het pas aangelegde fietspad boven op de dijk. Rechts zie ik de kerktoren van 't Zand en de vertrouwde weg er naar toe; die weg mag ik echter nog niet op want de

dijk loopt nog even door. Na het stukje fietspad kom ik weer op de onverharde dijk voor het laatste stukje naar de Kolksluis. Rechts zie ik het bedrijf van de fa. Kooy; zij handelen in exotische vogels en regelmatig hoor je de meest onbekende geluiden.

En dan is daar het einde van de dijk, ik ben weer bij de Kolksluis. Vroeger was het ook echt een sluis maar in 1986 is het sluisgedeelte weggesloopt.

De tocht zit erop, nu nog even langs het kanaal naar 't Zand de brug over en op huis aan, waar de koffie wacht.

Één schaaop op zoek naar een nieuw rondje... Foto: Dirk Smit 2002

Gezicht op de Stolperweg vanaf de duinen. Foto Dirk Smit 1979.

Gezicht op de Stolperweg vanaf de duinen. Foto Dirk Smit 2002.

Rechtspraak in Petten in de middeleeuwen

W. Siewertsen

Oerd, het sombere noodlot waaraan mensen, geesten en goden niet konden ontkomen.

Aan de oerdsbron bepaalden normen, levenslot en dood.¹

Zo dachten onze Germaanse voorouders over hun bestaan.²

Met de komst van de missionarissen als Willibrord en Adelbert, die met het woord en Karel de Grote, die met het zwaard, het Christendom tot de heidenen brachten, veranderde de levensbeschouwing.

Met het zwaard, want op weigering van de doop, op lijkverbranding en op vlees eten tijdens de vasten, stond de doodstraf.³

De Pettemers boften, zij hadden nog een vers visje. Karel de Grote liet de Germaanse rechtspraak wel bestaan. Bij rechtszaken kwamen alle weerbare vrije mannen bijeen en één van hen was de asinge (ook wel asega), de wetzegger.⁴

Dat er in Petten ook zo recht werd gesproken en gedacht over leven en dood blijkt uit oude veldnamen in de Pettemerpolder.

In de oudste overgebleven lijsten van bezittingen van de abdij van Egmond komen namen voor die daar op duiden.⁵

Asinge oerd

In de lijst uit 1371 staan o.a. de namen Asinge oerd en Asinge quatvenne. In de lijst uit 1571 is Asinge oerd veranderd in Azinger oord. Oord, omdat de Pettemers niet meer wisten wat oerd betekende? Nee, dat kwam door de klankverschuivingen waaraan een taal onderhevig is.

In het Duits bleef de oe-klank in Urteil (vonnis) bewaard maar in het Nederlands verschoof het oer naar oor. Het Nederlandse vonnis werd oordeel. In de 17e eeuw heette dit perceel Noorderste noot. In de 18e eeuw het Noord en nog later het Noorden. (Nolmerban, Gemeente Petten, sectie C nr. 186 en 187).

Het is duidelijk, er werd hier in de vroege middeleeuwen recht gesproken.

Dat de Pettemers ook in de Pettemerpolder werden terechtgesteld blijkt uit andere veldnamen.

De Asinge rechtspraak is in 1273 in Kennemerland officieel vervangen door de schepenrechtspraak.

Smedingher hinc lant

Zo heette een perceel in de Pettemerpolder, land van de smid. Maar wat betekende de toevoeging hinc. In het Middelnederlands is hinc = misdaad.

De beul was de henker en vaak vervulde de smid de taak van de beul.

In de lijst van 1571 is de naam van dit land veranderd in Smadingherlant ook wel genoemd lage Ood of Tardelant. Tarde gaf aan dat de grond zacht was. Dit land grensde aan de Leije.

Op een tekening van Adriaan Anthonisz uit 1582 is op de grens van Smadingherlant en de Leije een bouwsel aangegeven.

Galgewaijd

Na de drooglegging in 1619 van de Leije, het werd een poldertje in de Pettemerpolder, kregen de meeste percelen de naam van de eigenaar zoals de laij van Hoogschagen enz.

Een uitzondering was een land dat grensde aan het Smadingherlant, dit heette de Galgewaijd.

Was dat bouwsel op de tekening van Anthoniszn de galg?

Op 21 januari 1762 verkocht Barend Sikkama voor Jan de Zee aan Pieter Hendriksz Twisk een stuk land genaamd de Galgewaijd, gelegen in de polder van Petten en groot 540 roeden d'erven Jacob Mooijman ten zuiden en de Hontsbosche ten noordwesten. 6

Is er nog iets te zien van deze vroegmiddeleeuwse percelen, waarop de Pettemers werden berecht en terechtgesteld

Een deel van de Pettemerpolder is in de zee verdwenen, een ander deel ligt onder de Westerduinweg en de Hontsbosche zeewering.

Van Asinghe oerd is nog een kwart zichtbaar, van Smedingher hinc lant maar een klein stukje.

De Galgewaijd is compleet overgebleven.

Op de topografische kaart zijn deze drie percelen aangegeven en eveneens op een reconstructiekaart die de situatie in 1682 weergeeft.

Op deze laatste kaart is de strook getekend waar nu de Westerduinweg en de Hontsbosche zeewering liggen.

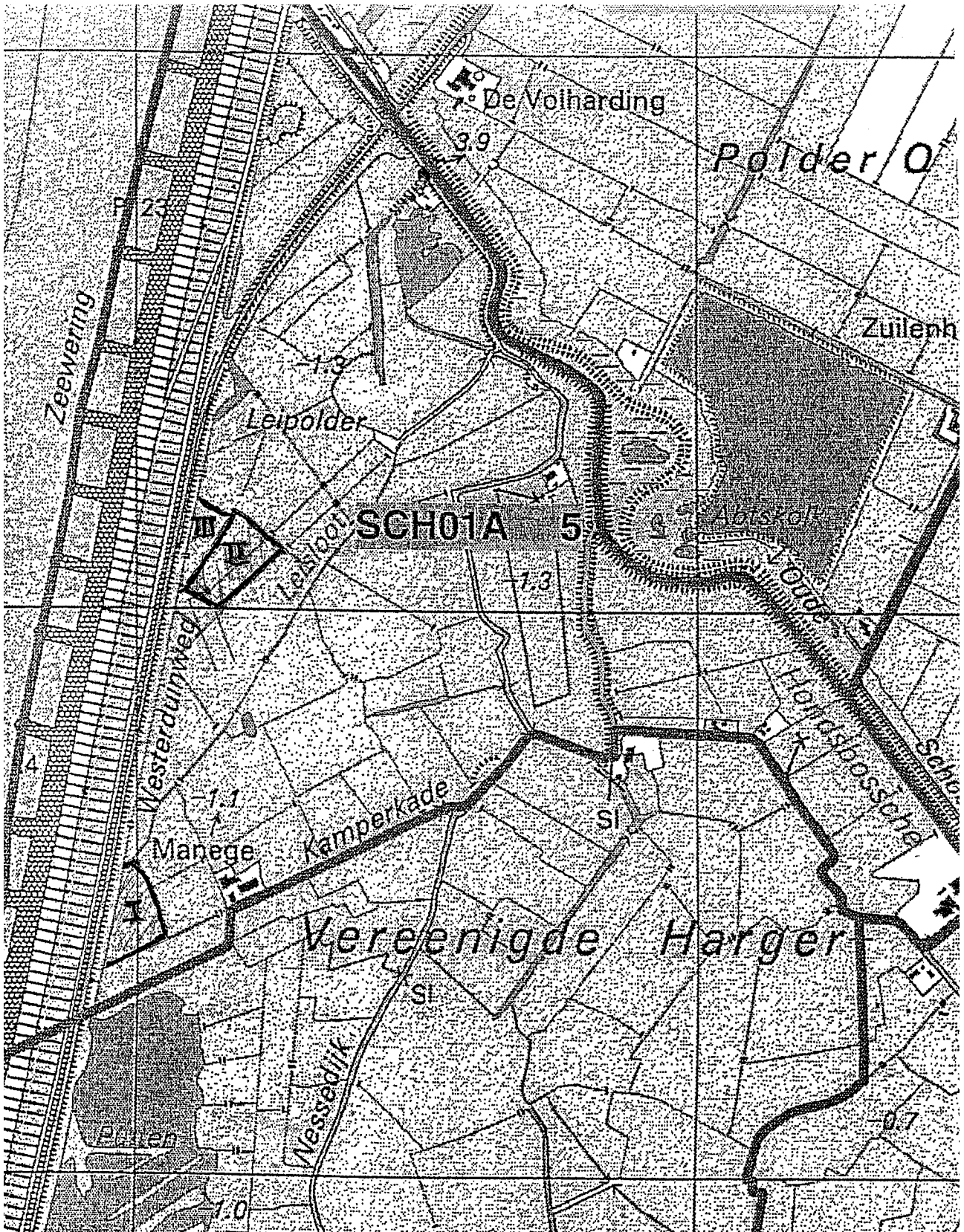
De rondtrekkende graven

Sinds de Karolingische tijd trokken de graven zoals Gerulf, Dirk I en Dirk II driemaal per jaar van ambacht naar ambacht om het geboden ding (rechtszitting) te houden.⁷ Dat gebeurde voor Petten op de dinghof die bij Hargen lag en later de Uithof van de abdij van Egmond werd.

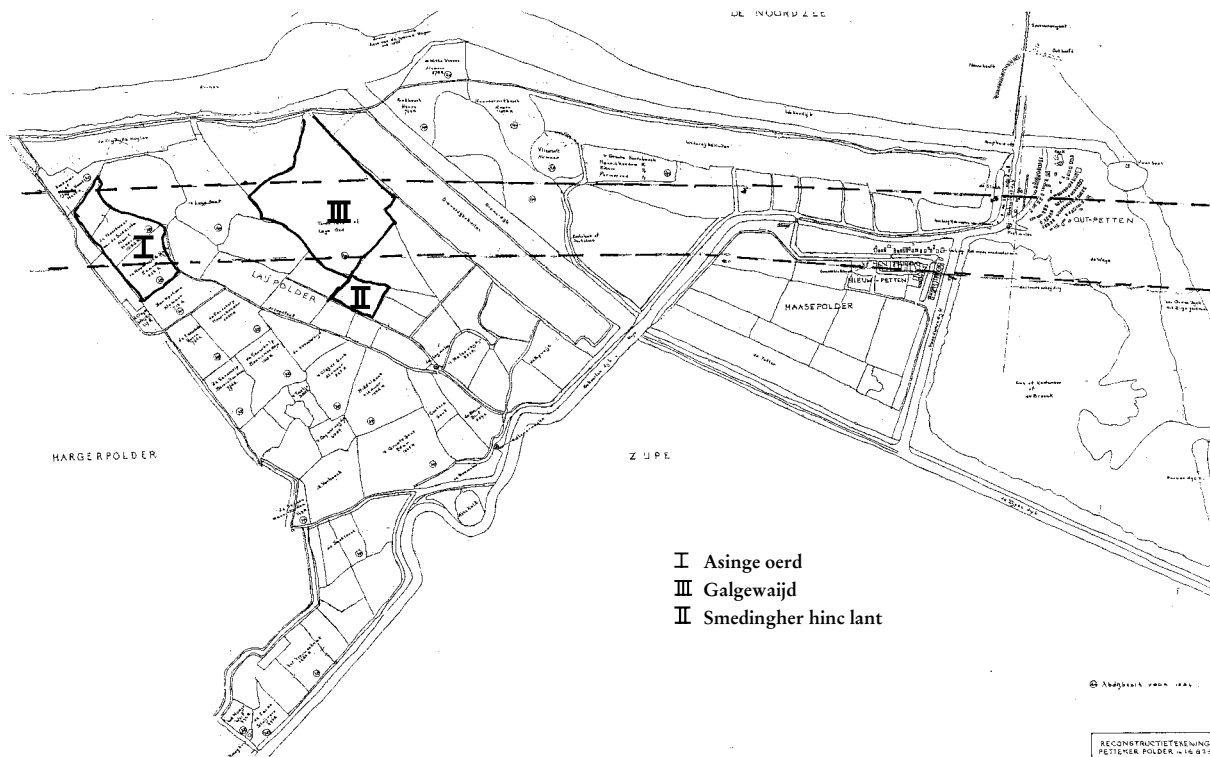
De graven hadden vrij eten en drinken bij het verblijf op de dinghof en voorzagen zo voor een deel in hun onderhoud.

Later werd dit recht vervangen door een belasting "de voederpenninc".

In 1343 betaalde Petten bi der Zijpe 22 sc. 6d bodding en voederpenninc en Petten dat Hontsbosch hiet 21 sc.⁸

- I Asinge oerd
- III Galgewaijd
- II Smedinger hinc lant

Kerkelijke rechtspraak

Alles wat met doop, huwelijk, begraven en kerkelijke functionarissen te maken had, viel onder de kerkelijke rechtspraak.

De kerkelijke rechter was de provisoor. In de vroege middeleeuwen waren deken en provisoor dezelfde persoon. Er is vaak wrijving geweest tussen de wereldlijke en kerkelijke rechters. Het was niet altijd duidelijk wie een zaak moest behandelen.

Verbroken trouwbelofte

In 1337 had een cnappe van Petten een trouwbelofte gedaan aan een vrouw uit Schoorl en er zich niet aan gehouden. Een eenvoudig geschil en men zou verwachten dat de provisoor van Kennemerland uitspraak moest doen. Maar dat gebeurde niet.

Op 21 januari 1338 stuurde Willem IV, graaf van Henegouwen, Holland en Zeeland uit Valenciennes een brief naar de baljuw van Kennemerland, Jan van Polanen en zijn rentmeester, Jan de Muelnare en gelastte hen om de jonkman te berechten.⁹

Waarom deze heren en niet de provisoor. Dekan en provisoor van Kennemerland was in 1335 Jan van Petten.¹⁰ Was Jan er als Pettemer te nauw bij betrokken? Het zuiderambacht van Petten was nooit beleend en stond rechtstreeks onder het gezag van de graaf. Was dat de reden?

Er is nog een mogelijkheid en dat is de meest waar-

schijnlijke. De graaf had ruzie met de provisoor. Op 2 september 1340 gelastte graaf Willem IV z'n baljuw, Jan van Polanen, de kerkelijke rechtspraak in Kennemerland slechts te laten uitvoeren door de domdeken in Utrecht en niet door de deken en provisoor van Kennemerland.¹¹ Maar het blijft opmerkelijk dat de graaf zich bemoeide met de misstap van een jonkman uit Petten.

Literatuur

- 1 J. de Rek: Van Hunebed tot Hanzestad, blz. 88.
- 2 Ernst F. Jung: De Germanen, blz. 78, blz. 106.; Dr. Jan de Vries: Edda-Godenlieders, blz. 4 en 5. De nornen waren de schikgodinnen.
- 3 J.Ph. de Monté ver Loren: Hoofdpijnen uit de ontwikkeling der rechterlijke organisatie in de Noordelijke Nederlanden tot de Bataafse omwenteling, blz. 47.
- 4 Mr. P.C.J.A. Boeles: Friesland tot de elfde eeuw, blz. 474.
- 5 R.A.H.: Archief abdij van Egmond, erfhuur en jarighe huur te Hargen, inv.no. 171, 177, 180, 182, 646, 765, 768.
- 6 G.A.A.: ORA Petten, inv. 2197.
- 7 A.G.N. deel 2, blz. 285.
- 8 Hamaker deel 1: Drie rekeningen van Heijnric de Rode, blz. 241.
- 9 Mr. J.G.C. Joosting: Kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht in de Middeleeuwen.; Tweede afdeling. De begrenzing der wereldlijke en kerkelijke rechtspraak tegenover elkander derde deel, blz. 66.
- 10 G.A.H. Cart. van St. Jan fol 30.
- 11 Mr. J.G.M. Joosting: zie 9, blz. 69.